

lismu a socializmu. Budeme s nimi umět i lépe promluvit než teď, protože u našeho lidu a v jeho duchu nalezneme nová, Evropanům jistě srozumitelnější slova. A pak i my sami lépe pochopíme, že mnohé z toho, čím jsme u našeho lidu jen pohrdali, není tma, ale naopak světlo, že to není hloupost, nýbrž naopak moudrost; až to pochopíme, jistě předstoupíme před Evropu s takovým slovem, jaké tam ještě nikdy nebylo slyšáno. Pak se přesvědčíme, že nikomu jinému než právě našemu národu nebylo souzeno pronést rozhodné slovo k řešení sociálních otázek, že v jeho ideji, v jeho duchu je obsažena živá potřeba jednoty všech lidí, jednoty, která plně respektuje osobitost každého národa a uchovává ji, která uznává naprostou svobodu člověka a je si vědoma i toho, v čem tato svoboda spočívá – jednoty založené na vzájemné lásce, jejíž zárukou by byly činy, živý příklad, potřeba skutečného, pravého bratrství, a ne gilotina a milióny sřatých hlav.

Cožpak jsem si mohl myslet, že někoho opravu přesvědčím? Vždyť to byl jen žert. Každý má však své slabůstky: co kdyby si to přečetlo pár mladíků, někdo z naší mládeže...

Dostojevskij, F. M.: Deník spisovatele. Praha 1977, zv. I. s. 31-33.

N. LOSSKIJ:

LEGENDA O VELKOM INKVIZÍTOROVI

Každý geniální umelecký výtvar obsahuje v sebe také plnost života a hlubku smyslu, která nemůže být spoznaná do konca a vyjadrená v pojmovch ani samým jeho tvorcom, ani komentátormi. Legenda „Veľký inkvizítor“ patrí medzi najväčšie výtvar Dostojevského. Mnoho sa o nej písalo a mnoho sa ešte píše. No vždy budú vznikať v súvisi s ňou nové otázky. Vo vzťahu ku kresťanskému svetonáhľadu Dostojevského načim legendu preskúmať tak, aby sme zistili črty tohto svetonáhľadu. Túto úlohu previesť je ťažko, najmä ak si vezmeme také výtvar, ako je „roz-právka“ Ivana Karamazova „Veľký inkvizítor“ (V, 5).

Ak máme na zreteli Dostojevského myšlienky, uvedené vyššie, z „Denníka spisovateľovho“ o katolicizme, môžeme rozhodne tvrdiť, že v tejto legende chcel Dostojevskij umeleckou formou ukázať pokazenie kresťanstva, ktoré zapríčinila katolícka cirkev, i keď nie celá, tak aspoň niektorí jej sluhovia, alebo skupina jej služobníkov. No obsah legendy je omnoho složitější ako myšlienky Dostojevského v „Denníku spisovateľovom“ a je vložený do úst Ivanovi Karamazovi ako jeho vlastný výtvar. Veľký umelec Dostojevskij nemohol prosto vyjadriť svoje myšlienky ústami svojho hrdinu. V románe podal také ich upravenie, aké zodpovedá charakteru Ivana Karamazova. Stotožniť Dostojevského s Ivanom Fedorovičom nemožno, preto prichodí nám složitá úloha určiť predovšetkým charakter a náboženské idey veľkého inkvizítora, ďalej Ivana Karamazova a napokon pokúsiť sa nájsť myšlienky samého Dostojevského.

Uvedme si v krátkosti obsah legendy. V XVI. storočí v Seville, práve v čase strašnej inkvizície, nasledujúci deň po grandióznom autodafé na uliciach mesta „tíško“ a neočakávané zjaví sa Ježiš Kristus. Ľud Ho spozná, shromažďuje sa okolo Neho a od jediného dotknutia sa Jeho tela vznikajú uzdravenia. Na schodišti sevillaške katedrály vzkriesil nedávno umretú die-

vočku a zástup prichodí do krajného vzrušenia. Vo v tom čase zjaví sa na námestí deväťdesiatročný stavec Veľký inkvizítor. Rozkazuje strážni chytiť Krista a odvlieť do žalára; zástup navyknutý na poslušnosť, bez slova korí sa pred žehnajúcim mu starcom. V noci prichádza do žalára sám inkvizítor, povie mlčky ho počúvajúcemu Kristovi dlhú reč, plnú výčitiek Jemu a Jeho dielu a vyhráza sa mu upálením na hranici, „ako najhoršiemu z heretikov“.

Veľký inkvizítor je predstaviteľom grandiózneho, titanského bohoborstva, ktorý si vzal za cieľ „opraviť hrdinské dielo“ Kristovo. Je plný pyšného opovrhovania človekom: ľudí pokladá za bytosti „bezmocné, s chybami a ničotné“, túžiace po slobode, ale schopné iba na vzburu a nie opravdivú slobodu. Inkvizítor obviňuje Krista preto, že postavil človekovi ideál, presahujúci sily takého slabého tvora. „Pozri na nich – hovorí – koho si pozdvihol k sebe! Prisahám, človek je stvorený slabším a nižším, ako si si o ňom myslel. Či môže, či on môže splniť, čo Ty? Ctiac ho tak, konal si ako by si bol prestal spolucítiť s ním, lebo si primnoho žiadal od neho – a to kto: Ten, ktorý ho ľúbil väčšmi ako samého Seba! Keby si ho bol menej ctil, bol by si menej požadoval a to by bolo bližšie k láske, lebo ľahšie bolo by bremeno jeho.“ „Strašný a múdry duch, duch samozničenia a nebytia, pokračuje stavec, veľký duch shováral sa s Tebou v púšti a nám oznámil v knihách, ako by Ťa bol pokúšal. Či je tak? A či bolo možné povedať hoci len niečo pravdivejšieho ako to, čo Ti on zvestoval v troch otázkach a čo si Ty zavrhol a čo je v knihách nazvané „pokušením?“ „Lebo v týchto otázkach ako by bola do jedného celku shrnutá a predpovedaná celá budúca história ľudstva a zjavené tri podoby, v ktorých sa sídu všetky nerozriešiteľné rozpory ľudskej prirodzenosti na celej zemi.“ „Rozpomeň sa na prvú otázku: síce nie doslovne, ale smysel je tento: Chceš ísť do sveta a ideš s holými rukami, s akými sľubom slobody, ktorý v prostote svojej a v prirodzenej nehodnosti svojej nemôžu ani pochopiť, ktorého sa boja a desia – lebo nikdy nebolo nič nesrozumiteľnejšieho pre človeka a ľudskú spoločnosť ako sloboda! A či vidíš tie skaly v holej a rozpálenej púšti? Premeň ich na chleby a ľudstvo pobeží za Tebou ako stádo, vďačné a poslušné, hoci sa vždy i bude chvieť od strachu, že odnímeš im ruku Svoju a odoberieš im chleby Svoje. Ale Ty si nechcel zbaviť človeka slobody a zavrhol si ponúknutie, lebo, usúdil si, akáže je to sloboda, keď je poslušnosť kúpená chlebmi! Odpovedal si, že nie iba chlebom živý je človek.“ „Zažiadal si si slobodnej lásky človeka, aby on slobodne šiel za Tebou, očarený a zaujatý Tebou. Miesto pevného drevného zákona – odvtedy musel človek sám slobodným srdcom rozhodnúť, čo je dobro a čo zlo a vodcom bol iba Tvoj obraz pred ním, ale či si si nepomyslel, že on napokon zavrhne a zaprie Tvoj obraz a Tvoju pravdu, ak ho zgníava takým strašným bremenom, ako je sloboda voľby?“ „Ty si nesišiel s kríža, keď Ti kričali, rúhajúc sa a dráždiac Ťa: „Sídi s kríža a uveríme, že si Ty.“ Nesišiel si, lebo zas len si nechcel ztročiť človeka zázrakom a túžil si za slobodnou vierou, nie za zázrakovou. Túžil si za slobodnou láskou a nie za otrockým vytržením nevoľníka pred mocou, ktorej sa raz navždy zľakol. Ale i tu si súdil o ľuďoch privysoko, lebo vlastne oni sú nevoľníci, hoci boli stvorení ako buriči.“ „Nič nie je pre človeka zvodnejšieho, ako sloboda jeho svedomia, ale nič nie ani mučivejšieho. A tu miesto pevných základov na upokojenie ľudského svedomia raz navždy – vzal si všetko, čo je neobyčajné, záhadné a neurčité, vzal si všetko čo nebolo primerané ľudským silám a preto si konal, ako by si ich vôbec nemiloval – a to kto: Ten, čo prišiel dať za nich život Svoj! Miesto aby si opanoval slobodu ľudí, rozmnožil si ju a obremenoval jej mukami duševné kráľovstvo človeka naveky.“ „A ak za Tebou, v mene chleba nebeského, pôjdu tisíce a desiatky tisícov, tak čo sa stane s miliónmi a s desaťtisícami miliónov tvorov, ktorí nebudú mať síl

opovrhnúť chlebom pozemským pre nebeský? Či sú Tebe drahé iba desiatky tisícov veľkých a mocných? A ostatné milióny, početné ako piesok morský, slabých, ale milujúcich Ťa, musia len poslúžiť ako materiál pre veľkých a mocných? Oni sú hriešni a buriči, ale napokon sa stanú i poslušnými.“

Plán Veľkého inkvizítora riadiť ľudí spočíva v tom, aby im dal chlieb pozemský a spolu s tým uspokojiť svedomie, podľa „rady rozumného ducha“ vziať do svojich rúk všetku moc a zodpovednosť. „Lebo ktože má panovať nad ľuďmi, ak nie tí, čo vládnu ich svedomím a v čích rukách je ich chlieb! Vzali sme meč césarov a vezmúc ho, pravda, zavrhlí sme Teba a šli sme za ním. Oj, prejdú ešte storočia výčinov slobodného umu, ich vedy a ľudožrúctva, lebo, keď začali stavať svoju babylonskú vežu bez nás, skončia ľudožrúctvom. Ale potom sa už zviera priplazí k nám a bude lízať nohy naše, a pokropí ich krvavými slzami z očí svojich. A my sadneme na zviera a zodvihneme čašu a na nej bude napísané: „Tajomstvo“. Ale vtedy a len vtedy nastane ľuďom ríša pokoja a šťastia.“ „A vtedy už my dostaviame ich vežu, lebo dostavia ten, kto nakrmí, a nakrmíme iba my v mene Tvojom a oklameme, že v mene Tvojom. Oj nikdy oni bez nás seba nenakrmia! Nijaká veda nedá im chleba, dokiaľ ostanú slobodní, ale skončí sa tým, že donesú svoju slobodu k nohám našim a povedia nám: Radšej nás zotročte, ale nakrmte nás! Pochopia napokon sami, že sloboda a nedostatok pozemského chleba pre každého sú nemysliteľné, lebo nikdy, nikdy nebudú sa vedieť medzi sebou podeliť! A presvedčia sa aj, že nikdy nemôžu byť ani slobodnými, lebo sú slabí, hriešni, ničotní a buriči!“ „Sloboda, slobodný rozum a veda zavedú ich do takých priepastí a postavia pred také divy a nerozriešiteľné tajomstvá, že jedni z nich, nepokorní a zlí, zahubia seba samých, druhí, nepokorní, ale bezmocní, zahubia jeden druhého, a tretí, čo ostanú, bezmocní a nešťastliví, priplazia sa k nohám našim a zaupejú k nám: Áno, vy ste mali pravdu, iba vy vládnete tajomstvom jeho, a my sa vraciame k vám, spaste nás od nás samých. Keď budú dostávať od nás chleby, pravda, jasne budú vidieť, že my ich vlastné chleby, ich vlastnými rukami vyrobené, berieme a im rozdávame, bez akéhokoľvek zázraku, uvidia, že sme premenili skaly na chlieb, ale naozaj väčšmi ako samému chlebu radi budú tomu, že dostávajú ich z našich rúk! Lebo pridobré sa budú pamätať, že predtým, bez nás, aj chleby, vyrobené nimi, premieňali sa v ich rukách na kameň, ale keď sa vrátili k nám, tu aj kameň premenilo sa na chleby.“ „Potom im dáme tiché, skromné šťastie, šťastie bezmocných tvorov, akými boli stvorení.“ „Oj my im dovolíme i hriech, sú slabí a nemajú sily a oni nás budú milovať ako deti zlato, že im dovolíme hrešiť. Povieme im, že každý hriech bude vykúpený, ak bude spáchaný s našim dovolením; a dovoľujeme im hrešiť preto, lebo ich ľúbime a tresty za tie hriechy, rozumie sa, berieme na seba. A vezmeme ich na seba, a oni nás budú zbožňovať ako dobrodincov, čo pred Bohom nesú na sebe ich hriechy.“ „Ticho umrú oni, ticho zhasnú v mene Tvojom a iba za hrobom poznajú smrť. Ale my zachováme tajomstvo a pre ich šťastie budeme vábiť ich odmenou nebeskou a večnou. Lebo, ak by aj bolo niečo na onom svete, to istotne nie je pre takých, ako sú oni.“ O sebe Veľký inkvizítor hovorí: „i ja som bol v púšti“, „živil som sa kobyľkami a korienkami“, „i ja som požehnával slobodu, ktorou si Ty požehnal ľudí“. „Ale spamätal som sa a nechcel som slúžiť šialenstvu. Vrátil som sa a vstúpil do zástupu tých, ktorí *opravili dielo Tvoje*.“ Opravili sme dielo Tvoje a založili ho na tajomstve, zázraku a autorite“, t.j. nie na slobodnej láske k dobru.

Na otázku Al'jošovu, ktorý bol legendou znepokojený, Ivan Karamazov objasňuje: „Veľký inkvizítor na sklonku svojho života“ pochopil, že sa treba spravovať radou „múdreho ducha“,

a preto prijať lož a klamstvo a pritom celou cestou klamať ľudí, „aby sa tí žalostní slepci aspoň po ceste pokladali za šťastlivých.“ Plán Veľkého inkvizítora, hovorí Ivan, je „ozajstná vedúca myšlienka celého rímskeho diela, so všetkými jeho armádami a jezuitmi, vyššia idea tohto diela.“ „Kto vie, možno i medzi rímskymi pápežmi našli sa takíto, ako inkvizítor. Možno, že ten prekliaty stavec tak úporne a tak po svojom ľubiaci ľudstvo, jestvuje i teraz v podobe celého zástupu mnohých takých jediných starcov a celkom nie náhodou, ale jestvuje ako dohovor, ako tajný sväz, dávno už založený na chránenie tajnosti, na jej chránenie pred nešťastlivými a slabými ľuďmi, aby sa urobili z nich šťastliví. To je celkom iste tak, a aj musí byť tak. Zdá sa mi, že aj slobodní murári majú vo svojich zásadách čosi na spôsob takého istého tajomstva a že preto katolíci tak nenávidia slobodných murárov, lebo vidia v nich konkurentov, rozdrobenie jednotnej myšlienky, keď musí byť jedno stádo a jeden pastier.“

Ivan Karamazov ako i jeho Veľký inkvizítor je titanický bohoborca. Podobne ako inkvizítor i on opovrhuje človekom; i podľa neho sú ľudia „nedorobené pokusné bytosti, stvorené na posmech“. No inkvizítor zriekol sa už definitívne Krista a rozhodol sa „opraviť jeho dielo“ cestou sníženia ideálu, kým Ivan Karamazov háji ešte v svojom srdci ideu absolútneho dobra, ale vidiac silu svetového zla a slabosť človeka, začína „vzburu“ oproti Bohu tým, že mu vracia „lisťtok“ a stojí na rázcestí. Človek, nachodiaci sa v takomto položení je zvlášť náklonný na zlú kritiku a celá legenda „Veľký inkvizítor“ je ostrou kritikou cirkvi. Ivan Karamazov myslí, že cirkev sa odvrátila od ideálu Kristovho, snížila ideál, prispôsobila ho k slabosti človeka v slepom poslušstve sebe a nie Bohu, poloziac do svojho základu „zázrak, tajomstvo a autoritu.“

Ivan Karamazov rozpráva svoju „legendu“ ako kritiku katolíckej cirkvi alebo presnejšie nie celej katolíckej cirkvi, ale jej pokazenia páchaného niektorými jej služobníkmi. On nepozoruje, že úder postihne celú cirkev i katolícku i pravoslávnu. Nepozoruje to ani sám geniálny tvorca legendy: Dostojevskij. I katolícka i pravoslávna cirkev vysoko si vážia „zázrak, tajomstvo a autoritu.“ I v jednej i v druhej cirkvi duchovní pastieri nevyžadujú od nimi pasených slabých ľudí hrdinských skutkov, vedome presahujúcich ich sily a vzbudzujú niekedy v ľuďoch nádej na vonkajší blahobyt v prípade nasledovania pokynov cirkvi, i hrozia vonkajšími pekelnými mukami v páde ich neposlúchnutia.

Či možno obhájiť cirkev proti útokom na ňu, obsaženým v Legende Veľký inkvizítor? P. Guardini v svojej knihe „Der Mensch und der Glaube“ hovorí, že podľa rozšíreného výkladu legendy, „Dostojevskij háji v nej dielo Kristovo proti najhoršiemu jeho nepriateľovi. Takýmto nepriateľom zdá sa byť nie prostá nevera, ale ekleziazmus, t.j. prevrátenie živého sväzku s Bohom na systém garancií spasenia, formúl a obradov.“ Požehnaná podstata kresťanstva zamieňa sa technikou pokorenia ľudskej duše a za ňou skrýva sa ešte niečo strašnejšieho, a to démonická vôľa položiť ruku na samého Boha. Prejavom všetkého toho, podľa takéhoto výkladu je katolícka cirkev, oproti ktorej stojí náboženstvo slobody, ducha, lásky a živej kresťanskej plnosti srdca.“ Guardini hovorí, že si veľmi vysoko váži Dostojevského, a preto nemôže uveriť, že smysel legendy vzťahuje sa iba na starý boj medzi Byzantom a Rímom, i keby sám Dostojevskij pristupujúc k tvoreniu tejto legendy, bol si postavil takýto cieľ (str. 158). Tým, že vložil legendu do úst Ivanovi Karamazovi, Dostojevskij ako veľký umelec, previedol útok nielen na katolícku cirkev, ale urobil ju i výrazom podstaty duše Ivanovej a jeho pomeru k Bohu (160).

Legenda Ivanova je výzva, ktorú môžu, ba sú povinní mať na zreteli obhájcovia cirkvi. Možno postaviť otázku, hovorí Guardini, či nemá pravdu v konečnom uvážení Veľký inkvizítor

vo vzťahu k takému Kristovi? Či tento Kristus nie je skutočne heretikom? (161). Kresťanská cirkev je „v podstate cirkev všetkých a nie iba neobyčajných ľudí. Cirkev obyčajného života a nie iba hrdinských chvíľ. Ako i sám človek i ona z prostrednej oblasti vznáša sa do výšavy a púšť a sa do hĺbky.“ „Kresťanstvo legendy nemá v základe nijakého vzťahu k tejto strednej oblasti a takým spôsobom stáva sa nereálnym“ (162). Kristus Ivanov „v čistote“ oddelenej od života slúži mu na ospravedlnenie seba vo zbure proti Bohu a svetovému poriadku, pri neželaní si súčasne premenenia sveta, pri láske k svetu, menovite v jeho nedokonalnej forme (168).

Čo by odpovedal Dostojevskij na takýto výklad Guardiniho? Stručnú kritiku legendy podáva on sám ústami Al'jošovými, ktorý povedal Ivanovi: „Tvoja báseň je chvála Ježišovi, a nie rúhanie... ako si chcel. A kto ti uverí to o slobode? Či tak, či tak ju treba chápať! Či to je chápanie v pravosláví?... To je Rím. A ani Rím nie celý, to je nie pravda – to sú najhorší z katolíkov, inkvizítori, jezuiti!“... Dostojevskij nenazval by Ježiša Krista v legende heretikom. S celou svojou dušou bráni kresťanstvo ako náboženstvo slobody, ducha, lásky a živej kresťanskej plnosti srdca. „No spolu s Al'jošom zapochyboval by nad tým, či je správne poňatie slobody u Ivana a my vieme z jeho „Denníka“, že nie všetko katolíctvo pokladá za pokazenie cirkvi.

Ivan predstavuje založenie cirkvi na „zázraku, tajomstve a autorite“ ako pokazenie diela Kristovho. No bezpochyby tak pravoslávna cirkev ako i katolícka zakladá sa nielen na slobodnej láske ku Kristovi a stelesnenom v ňom absolútnom dobre; nakoľko je sociálnym pozemským celkom, zakladá sa i na „zázraku, tajomstve a autorite“. Čo by povedal Dostojevskij na toto poznamenanie, nemáme priamych zprávk. V hlave o náboženskom živote Dostojevského sme ukázali, že prinajmenšom v posledných desiatich rokoch života vysoko si vážil konkrétny život pravoslávnej cirkvi so všetkými sviatosťami a obradmi. Spolu so starcom Zosimom vážil si shovievavý a láskavý pomer cirkvi k slabému hriešnemu človekovi. Spolu s biskupom Tichonom v „Spovedi“ Stavrogina bezpochyby pochopil, že pre slabého človeka pokus jedným skokom dostať sa k Absolútnu bolo by činom nie dobrým ale „diabolským“. Z toho môžeme uzatvárať, že Dostojevskij chápal hodnotu pedagogických prostriedkov používaných cirkvou k výchove slabých ľudí, aby, nevyžadujúc skoku v Absolútno, mal stále pred očami absolútne dobro Krista a kráľovstva božieho ako maják, ukazujúci cieľ cesty.

Kristus je všeobjímajúci a cirkev Kristova je tiež všeobjímajúca. Cirkev, opierajúc sa o učenie a život Kristov, vypracovala v sebe mnoho ustanovizní, v ktorých môžu nájsť prítulok ľudia všetkých stupňov duchovného vývoja. V jej lone môžu sa umiestiť kajúnci i mystici, žijúci slobodnou láskou k Bohu a ku kráľovstvu božiemu, no uchylujú sa v nej i slabí a hriešní ľudia, pre ktorých kladie sa na prvé miesto „zázrak, tajomstvo a autorita“. Množstvo zázrakov spravil sám Ježiš Kristus. Tieto zázraky, t.j. udalosti, v ktorých prejavuje sa pôsobenie Vyššej sily Boha a členov Kráľovstva Božieho, konajú sa všade a vždy. Poznávajú ich prevažne ľudia preniknutí hlbokou vierou v Boha, takže u nich viera nerodí sa zo zázraku, ale uznanie zázraku vzniká na základe viery. Pre ľudí, úporne odvracajúcich sa od Boha, zázrakov niet, pretože ich rozum vždy vie si nájsť dôvody na zamietanie zázraku. Ľudia dúfajúci v pozhnanú pomoc božiu, oduševňujú sa zázrakom a prichádzajú k viere alebo sa v nej upevňujú. Takáto viera, rodiaca sa zo zázraku, stojí na nízkom stupni, ale ako začiatok cesty k Bohu, má hodnotu a v cirkvi sa užíva.

Na tajomstvách v podstate božej a v rozhodovaní jeho Prozreteľnosti poukázal sám Kristus. Čo sa týka autority, cirkve v svojom pozemskom aspekte ako spoločnosť ľudí spojených určitým

vieroučením a kultom nemôže sa zaoberať bez autoritatívnych spravovateľov. Táto sociálna stránka cirkvi je prispôsobená k potrebám miliónov ľudí a nevyhnutne obsahuje v sebe obmedzenia i podmienky.

O podmienenej stránke všetkých ľudských sociálnych jednotiek píše Berd'ajev: „Cár – symbol, generál – symbol, pápež, metropolita, biskup – symboly. Každá hierarchická hodnosť – symbol. Na rozdiel od toho reálny svätec, prorok, geniálny tvorca, sociálny reformátor.“⁴²

Celá táto pedagogická stránka cirkvi, potrebná preto, aby postupne bolo možné i bez poškodenia viesť milióny ľudí k náprave, k ideálu božskej dokonalosti, často podlieha nákaze v smysle „ekleziizmu“, hovorí i sám Guardini, že milujúci cirkev jasne vidia „mučiteľnú pravdu“, skrývajúcu sa v poukazoch na nedostatky v pozemskom uskutočnení cirkvi (158). Dostojevskij od mladých rokov až do konca života videl ich i v pravoslávnej cirkvi, ale chápal, že bojovať oproti nim treba, zostávajúc v cirkvi a nie vystupujúc z nej.

Načím ešte pripomenúť, že náboženský extatici, vizionári, ľudia pokladajúci sa za nositeľov Ducha svätého stávajú sa, bez krotiaceho a k rozumu privádzajúceho vplyvu cirkvi, sociálne nebezpečnými vo väčšej miere, ako materialisti a pozitivistí potulujúci sa po zemi. Preto načím si zvlášť cenit pozemský sociálny aspekt cirkvi, ako ustaňovizeň nevyhnutnú i pre tých, ktorí nedorástli do ideálnych jej základov a tiež pre tých, ktorí podliehajú mamu pokladať sa za prevyšivších ich.

N. Losskij: Dostojevskij a jeho kresťanský svetonáhľad. Liptovský sv. Mikuláš, Franciscus 1946, s. 213-219 (text nebol redakčne upravovaný).

O DOSTOJEVSKOM

FILOZOFIA
Roč. 50, 1995, č. 8

BORIS JAKOVENKO: SVĚTOVÝ NÁZOR F. DOSTOJEVSKÉHO

Vášnivým ideologickým prívržencem slavjanofilství – ve velmi originální formě – stal se v druhé polovici svého života velký ruský spisovatel **F. M. Dostojevskij** (1821-1881), který měl též velký duchovní vliv na nábožensko-filosofické myšlení Vladimíra Soloviova. Základní rysy světového názoru Dostojevského možno jen velmi namáhavě vyloupnouti z jeho nijak filosofických a ještě méně systematických spisů – už proto, ježto zcela zřetelně má dvojí tvář a může být nazván stejně *positivním* jako *negativním*. Jeho pozitivní základní rysy, které jej co nejvíce dělají příbuzným slavjanofilskému světu myšlenkovému, jsou: *primát celku; pojem živého života jakožto ontologického základního principu; fundamentální křesťanská úloha pravoslavi; sjednocující, duchovní, sociální a politická mise ruského lidu na základě jeho pravoslavné víry a za vedení jeho cara*. Avšak neméně plasticky vystupují též specifické zvláštnosti jeho v obecně slavjanofilském